

Na obisku
pri Kristini
Brenkovi

V osmi deželi in pol

Alenka Puhar

» Kristina Brenk se smehlja. Ni kot njena babica, ki se ni nikoli nasmehnila, ker je mogoče tega niso naučili, ko je bila majhna. Smehlja se, čeravno jo tako oblegajo, da je komaj še znosno. In ker to počnejo zaradi častitljivih let. Kot bi bilo to, in ne tisto, kar je ustvarila, kakšen poseben dosežek. «

Foto Blaz Samec

O dosežkih se je mogoče prepričati z razgledom po COBISU: ob imenu Kristina Brenk prepozna 186 zadetkov. Dodatna dva dobi tisti, ki ve, da je objavljala že kot Kristina Vrhovec. Teh 188 vpisov pa zajema samo tisto, kar je vezano v platnice; gre tudi samo za avtorska dela in literarne prevode. V polovici stoletja je imela torej Kristina Brenk vsako leto izdani po dve knjigi.

Četrto stoletja pa je bila tudi urednica otroških knjig. Koliko jih je bilo? Tega nihče ne ve, ker se nikomur ni zdelo vredno ubadati z duhamornim poslom. A po posluhu, ki oživi ob spominih na prva branja – otroška in starševska – je mogoče reči, da gre za izjemen opus. Kristina Brenk je lastnica levjega deleža v kreiranju slovenske otroške in mladinske književnosti. In ima, zaradi izjemnega pomena prvih branj, daleč največjo vlogo v pismenosti sodobnih generacij Slovencev. Kakršnakoli že je, je po njeni zaslugi.

Kaj to pomeni, biti urednik

Uredniški posel je čudna kombinacija vplivnosti in nevidnosti. Večina ljudi, ki bere knjige, revije, časopise, si ne zna predstavljati, zakaj so na svetu uredniki in kaj počnejo.

»No, saj tudi mnogi direktorji ne vedo,« dopolni z blago pikrostjo. »Kaj to pomeni, biti urednik? Da se srečuješ z avtorji, ki so premalo samozavestni in moraš vleči iz njih, da prepoznajo svoj talent. Drugi imajo samozavesti preveč in ti nosijo pravljice, čeravno so bolj narejeni za realistično pripoved. Recimo, da je to funkcija babice. Druga je vloga vrtnarice. Priučiš se vseh faz izdelave knjig, pri vsaki moraš sodelovati. Začutiti moraš, kateri slikar obeta, čeravno je še nebogljen, kateremu bi kaj ležalo in zakaj.«

Kristina Brenk je postala urednica v času skrajne revščine, pomanjkanja papirja in borne tiskarske tehnike. Družno potujeva skozi pomembne postaje:

Prva otroška knjiga po vojni je izšla junija 1945, *Ciciban čita*, 64 strani, uredil Josip Ribičič; to so bile kratke proze in pesmi. Izšlo v 30.000 izvodih, ker se je tedaj vsako leto rodilo toliko rojstev in »ker moramo otrokom ponuditi vsaj knjigo, če jim že kruha ne moremo dati«.

Eno prvih knjig, ki jih je podpisala kot urednica, sem prinesla s sabo na obisk. To so uganke Vere Albreht, *Orehi*; ilustriral Igor Pleško, 8000 izvodov. Urednica je ganjena, ker je nanjo že pozabila in ker z ganljivo zdelanostjo priča, kakšen pomen so imele knjige v tistih suhih letih.

Druga postaja naj bo potopisna. Kristina Brenk je bila mnenja, da morajo otroci spoznati, kje živijo in je povabila Franceta Bevka, naj

jim opiše domovino. Šla je celo na Centralni komite prosit za avto, da sta Bevk in Omerza prevozila Primorsko, Koroško in glavnino Slovenije ter ustvarila tri potopisne knjige.

Za naslednjo postajo je treba nekaj več besed. Povezane so z Akademijo za likovno umetnost v Ljubljani, ki je dala močan poudarek na risanje in grafiko. Za sodelovanje je pridobila profesorje, hkrati pa jim je položila na srce, naj jo opozarjajo na talentirane študente. Njen cilj je bil kratko malo ta, da se za otroke objavlja dobra besedila, ki jih bodo dopolnjevali dobri, najboljši umetniki. Marlenka Muck se ji je sama dotaknila srca, drugi pa, od Ciuhe do Bizovičarja, so k njej zašli na priporočilo profesorjev; največ jih je napotil France Mihelič. Tako je začelo nastajati tisto, kar je potem postalo znano kot fenomen slovenskih slikanic, ki sodijo med največje dosežke slovenske kulture. Če to zveni prebahavo, so krivi čudni kriteriji, po katerih je otroško manj vredno od odraslega.

Prodor v svet

Da se je ta vrst uveljavila tudi v tujini, ima največ zaslug *Hišica iz koch*, ki jo je ilustrirala Lidija Osterc. »Ta je prebila led,« pribije Kristina Brenk, ki se živo spomni mednarodnega knjižnega sejma, kjer je knjižna hišica naletela na priznavalno kimanje in voljo do sklepanja poslov.

Pri prodoru v svet, ki je bil njena dolgoletna ambicija, bi bilo treba povedati veliko stavkov, med katerimi so tudi bridki. Ovire za to, da bi se knjige svobodno selile od tod v emigracijo in nazaj, je bilo veliko in na obeh straneh. Kristina Brenk v svojem trudu, da bi se bolj držala prisojnih kot osojnih pobočij življenja, poudarja tole pomembno postajo:

»Ko sem tehtala, kaj od slovenske mladinske književnosti bi bilo vredno prevesti, sem se odločila za Levstikovega *Martina Krpana* in Valjavčevega *Pastirja*. *Krpana* je prevedla Fany Copeland, ki je kot Škotinja, udomačena v Sloveniji, z užitkom prevedla Levstikovo povest v malo arhaičen, s škotskimi izrazi obarvan jezik. *Pastirja* pa mi je najprej v prozo prestavil Cene Vipotnik, v vsem, tudi pri uredniških poslih, moj najboljši svetovalec, potem pa ga je v nemščino prevedla Else Bychan, etnologinja, s katero sem prišla v stik po zaslugi Marije Makarovič. Tako sta nastali dve imenitni knjigi!«

In je nastala osnova, na kateri je potem sčasoma zrasla mogočna stavba slovenskih slikanic v tujih jezikih, ki šteje kakšnih 300 ali koliko knjižnih izdaj. In ker je Kristina Brenk vpljudna gospa, ki si ne mara lastiti niti trohe zaslug več, kot ji gre, poudarjeno omeni še druge urednike Mladinske knjige in njeno direktorico, Zorko Peršič, ki je izjemno večše vodila podjetje. »Molk, veste, je najhujša grmada za požiganje knjig.«

Gremo do naslednje pomembne postaje? Na njej, že bliže sodobnim časom, kraljuje Svetlana Makarovič s svojimi *Kosovirji*. »Težko najdem besede, da bi izrazila, kaj sem občutila, ko sem se znašla pred njenimi prvimi *Kosovirji*. Koliko duhovitosti, koliko svežine! To je bila resnično prelomnica v slovenski literaturi za otroke. *Zazdelo* se mi je, da je nenadoma planilo na dan toliko pristnih, težko zadrževanih čustev, izraženih s tako slikovitostjo, da sem bila čisto očarana.« – Res je, bo pokimalo na tisoče bralcev. Kakšno neki bi bilo naše obzorje brez Svetlane Makarovič, brez kosovirjev na žlicah ali brez glasu, ki si ga pošiljamo z ene gore na drugo?

V nasprotju z večino urednikov, ki so imeli občasno politične sitnosti pri pošiljanju glasov v svet, se Brenkova ne spomni, da bi ji ti oziri kdaj zapletali delo. Brez pretresov je spravila v obtok tudi *Biblijske zgodbe*, z imenitnimi ilustracijami Gustava Doréja. »Kako neki bodo razumeli staro slikarstvo, če ne bodo spoznali zgodbe iz *Biblije*, sem rekla, in knjiga je bila sprejeta.«

Mislím, da bi bilo treba reči še kaj o Piki Nogavički in Kljukcu. V Astrid Lindgren je Kristina Brenk odkrila neki svoj drugi, drznejši glas – kakšna imenitna, predrzna, pogumna punca! Odrasla Kristina jo je posvojila tudi zato, da bi izrazila kaj od tistega, kar je napol otroška Kristina želela izreči, ko so ji, denimo, v mariborskem samostanu odpirali pisma. In kar je iskalo beroče občinstvo, dekliško še bolj od fantovskega, tudi če ni vedelo za samostane.

Od lastnih del bi Kristina Brenk dala prednost *Kruhu upanja*, ki je posvečen Delbi Kristinu Prežihovemu Vorancu. Malo sem v zadregi, ker se ga ne spomnim. Meni je ostala v spominu osma dežela, to je tam, kjer se ne izpolni nobena želja. In kraljica, ki dopoldne hodi v službo, popoldne pa tiho kraljuje. Sredi knjig in svežnjem map, povezanih z vrvicami, ki se ji kopičijo po policah, mizah in tleh. Tisto, kar piše zdaj, bo pa zraslo iz Kettejevega verza:

»Pa kaj bi jaz dal za eno samo prijazno besedo!«

na obisku